

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ

Σύγχρονα ζητήματα στην Κοινωνιολογία Ι:

Ζητήματα θεωρίας και επιστημολογίας των κοινωνικών επιστημών (Υ001Κ)

Υπεύθ. Μαθ.: *Αλίκη Λαβράνου*

(ώρες γραφείου για μεταπτυχιακούς φοιτητές/τριες: Τρίτη 17.30–19.00)

Το σεμιναρικό μάθημα επικεντρώνεται σε κάποια θεμελιώδη προβλήματα της θεωρίας και της επιστημολογίας των κοινωνικών επιστημών και στοχεύει κατ' αρχάς στο να αναπτύξει το βαθμό συνειδητότητας και το βαθμό κατανόησης τους από τους μεταπτυχιακούς/ες φοιτητές/τριες. Το μάθημα προϋποθέτει καλές γνώσεις σε τουλάχιστον μία από τις «κλασικές» θεωρητικές παραδόσεις των κοινωνικών επιστημών (μεταπτυχιακοί/ες φοιτητές/τριες που δεν διαθέτουν αυτές τις γνώσεις ρητώς προτρέπονται στην παράλληλη παρακολούθηση των υποχρεωτικών μαθημάτων κοινωνικής θεωρίας του προπτυχιακού κύκλου σπουδών). Το μάθημα εστιάζει ιδιαίτερα στην κατανόηση του τύπου θεωρίας στην παράδοση του «μεθοδολογικού ολισμού» και του «μεθοδολογικού ατομισμού», στην προβληματική της ιστορικότητας του αντικειμένου των κοινωνικών επιστημών και στην προβληματική των «τύπων εξήγησης» των κοινωνικών φαινομένων.

Οργανωτικά, το μάθημα αποτελείται: 1. από εισαγωγικές παραδόσεις/διαλέξεις της διδάσκουσας στις επιμέρους θεματικές 2. κοινές αναγνώσεις και αναλύσεις κειμένων από όλους και 3. παρουσιάσεις και συζητήσεις σεμιναρικών εργασιών από τον κάθε μεταπτυχιακό φοιτητή / από την κάθε μεταπτυχιακή φοιτήτρια (σε δύο ημέρες που θα οριστούν προς το τέλος του ακαδημαϊκού εξαμήνου).

Η επιτυχής παρακολούθηση του σεμιναριακού μαθήματος προϋποθέτει: 1) την σταθερή παρακολούθηση όλων των εργασιών του σεμιναριακού μαθήματος, 2) την μελέτη των κειμένων που θα συζητηθούν στο μάθημα, 3) την ενεργό συμμετοχή στις συζητήσεις των κειμένων και των παρουσιάσεων των εργασιών των άλλων μελών του σεμιναρίου 4) την ανάληψη μια σεμιναριακής εργασίας σε ένα ειδικό θέμα και την προφορική της παρουσίαση στις προκαθορισμένες ημερομηνίες 5) την κατάθεση της γραπτής σεμιναριακής εργασίας.

Βασική βιβλιογραφία:

1. Hollis, Martin, *Φιλοσοφία των κοινωνικών επιστημών. Μια εισαγωγή*, προλ. Ε. Τσακαλώτος, Κριτική: Αθήνα 2005
2. Γκίβαλος, Μενέλαος, *Επιστήμη, Γνώση και Μέθοδος*, β' εκδ., Νήσος: Αθήνα 2006

Κεντρικές θεματικές του μαθήματος

1. Εισαγωγή στην προβληματική της επιστημολογίας: Το αντικείμενο της κοινωνικής θεωρίας και η κοινωνική θεωρία ως αντικείμενο
2. Μεθοδολογικός ολισμός και μεθοδολογικός ατομισμός
 - Παραδείγματα και προβλήματα ατομιστικών προσεγγίσεων (Θεωρίες τύπου Menger/Weber, Θεωρίες ορθολογικής επιλογής)
 - Τύποι μεθοδολογικού ολισμού
 - Ολισμός ιστοριστικού τύπου: η παράδοση της γερμανικής «ιστοριστικής σχολής» (Savigny, Knies, Roscher, Schmoller), γνωσιοθεωρητικός ιστορισμός (T. Kuhn)
 - Ολισμός ορθολογικού τύπου: στην παράδοση της «ορθολογικής θεωρίας» (Hegel, Marx)
3. Η προβληματική της ιστορικότητας
 - Ιστορική και εννοιακή συγκρότηση του αντικειμένου
 - Ιστορικότητα ως αιτιακή αλληλουχία γεγονότων
 - Ιστορικότητα ως τελεολογία («ενδελέχεια» και «εκ των υστέρων τελεολογία»)
 - Ιστορικότητα ως τυχαιότητα («συμβεβηκός») και το ζήτημα του σχετικισμού
3. Η κατάτμηση του κοινωνικού και το πρόβλημα της μεθόδου
 - Ιδεοτυπική κατασκευή ως σύνδεση «όψεων» του πραγματικού (Weber)
 - Το πρόβλημα της «μεταφρασσιμότητας» μεταξύ πεδίων του κοινωνικού που χαρακτηρίζονται από την «δική τους λογική» (π.χ. Walzer)
4. Περιγραφή, αξιολόγηση και εξήγηση: Τύποι εξήγησης
 - Η έννοια του «νόμου» για τις κοινωνικές επιστήμες
 - Τύποι της εξήγησης: αιτιακή, τελεολογική, ιστορική, λειτουργική και κανονιστική εξήγηση
 - Η αξίωση / το αίτημα της «αξιολογικής ουδετερότητας» στον Max Weber
5. Απροσδιοριστία (αβεβαιότητα) και αναγκαιότητα (βέβαιη γνώση)
 - Απροσδιοριστία, αναγκαιότητα, ελευθερία
 - Απροσδιοριστία ως πολυπλοκότητα του πραγματικού
 - Απροσδιοριστία των αποτελεσμάτων του ατομικού πράττειν (μη ηθελημένα αποτελέσματα)
 - Απροσδιοριστία της σχέσης «όλου» και «μερών» (προβληματική της μετάβασης από τα μέρη στο όλον και αντιστρόφως)

Προτεινόμενα θέματα εργασιών

(Πρόκειται για ενδεικτικά προτεινόμενα θέματα. Μετά από συνεννόηση και κατάλληλη δικαιολόγηση μπορούν να προσδιοριστούν και άλλα θέματα)

1. Η προβληματική της «αντικειμενικότητας» της κοινωνικοεπιστημονικής γνώσης στον Max Weber
2. Το αίτημα της αξιολογικής ουδετερότητας και η κατασκευή ιδεοτύπων στον Max Weber

3. Ακριβής μέθοδος και φορμαλιστική κοινωνική επιστήμη στον Carl Menger
4. Η προβληματική της κριτικής της ιδεολογίας στον K. Marx («Γερμανική Ιδεολογία»+«Φετιχισμός του εμπορεύματος» στο «Κεφάλαιο»)
5. Συγκρότηση και κρίση της αστικής κοινωνίας στον G.W.F. Hegel
6. Η κριτική στο χωρισμό κράτους και κοινωνίας από τον νεαρό Marx (Εβραϊκό ζήτημα + Εισαγωγή στην κριτική της εγελιανής φιλοσοφίας του δικαίου)
7. Μεθοδολογικά προβλήματα του κλασικού φιλελευθερισμού (Adam Smith)
 - 7α) Ερμηνευτική μέθοδος και συγκρότηση κοινωνικών κανόνων στη «Θεωρία Ηθικών Συναισθημάτων»
 - 7β) Θεωρία της πολιτικής στον «Πλούτο των Εθνών»
8. Το επιστημολογικό πρόγραμμα του κοινωνικού ορθολογισμού (J.M. Keynes) και η κριτική του από τον F.A. Hayek
9. Γνώση, κυριαρχία και κριτική στην προβληματική του Adorno και Horkheimer («Διαλεκτική του διαφωτισμού»)
 - 9α) Γνώση, κυριαρχία και κριτική στην «Διαλεκτική του διαφωτισμού»
 - 9β) Το πρόβλημα μιας «ανοικτής διαλεκτικής» στον πρώιμο Horkheimer
10. Τυπολογία του γνωστικού διαφέροντος και η θεμελίωση μιας κριτικής κοινωνικής θεωρίας στον Jürgen Habermas («Γνώση και διαφέρον»)
11. Διάλογος, συναίνεση και κανονιστικότητα στον J. Habermas
12. Θεμελίωση των αρχών δικαιοσύνης στον J. Rawls («Θεωρία Δικαιοσύνης»)
13. «Κοινοτιστική» κριτική της έννοιας του υποκειμένου (Η κριτική του M. Sandel στον J. Rawls)
14. «Κοινοτισμός» και η διένεξη περί πολύ-πολιτισμικότητας (Ch. Taylor, J. Habermas)
15. Η έννοια της ιδεολογίας και το υπόδειγμα της κοινωνιολογίας της γνώσης στον Mannheim
16. Η διένεξη περί «θετικισμού» στη γερμανική κοινωνιολογία: K. Popper και T.W. Adorno
17. Ο επιστημολογικός ιστορισμός/ολισμός του Thomas S. Kuhn

Βιβλιογραφία

Συλλογές κειμένων (ανθολογίες κλασικών κειμένων)

- Κείμενα πολιτικής οικονομίας και θεωρίας της πολιτικής*, επιμ. Μ. Αγγελίδης και Κ. Ψυχοπαίδης, Εξάντας, Αθήνα 1992
- Επιστημολογία των κοινωνικών επιστημών: κείμενα των Adorno... [κ.α.]*, επιμ. Γ. Κουζέλης και Κ. Ψυχοπαίδης, Νήσος (Υλικά 3), Αθήνα 1994
- Επιστημολογία: κείμενα των Adorno... [κ.α.]*, επιμ. Γ. Κουζέλης, 2^η αναθ. έκδ., Νήσος (Υλικά 1), Αθήνα 1997

Ενδεικτική βιβλιογραφία

- Adorno, Theodor W./ Horkheimer Max, *Η διαλεκτική του διαφωτισμού*, μετ. Λ. Αναγνώστου, επίμ. Κ. Ψυχοπαίδης, Νήσος, Αθήνα 1996
- Hayek, Friedrich August von, *The Constituion of Liberty*, Roytledge & Kegan, Λονδίνο 1993

- Habermas, Jürgen, *Αγώνες αναγνώρισης στο δημοκρατικό κράτος δικαίου*, Νέα Σύνορα, Αθήνα 1994
- Habermas, Jürgen, *The theory of communicative action*, Beacon Press, Boston 1987
- Habermas, Jürgen, *Κείμενα γνωσιοθεωρίας και κοινωνικής κριτικής*, μετ. Α. Οικονόμου, Πλέθρον, Αθήνα 1990
- Horkheimer, Max, *Το πρόβλημα της αλήθειας*, μτφρ. Στ. Ροζάνης, Έρασμος, Αθήνα 1989
- Hayek, Friedrich August von, *Law, legislation and liberty : a new statement of the liberal principles of justice and political economy*, τμ. 1-3, Roytledge & Kegan, Λονδίνο 1982
- Hayek, Friedrich August von, *New Studies in Philosophie, Politics, Economics and the History of Ideas*, Roytledge & Kegan, Λονδίνο 1985
- Hollis, Martin, *Φιλοσοφία των κοινωνικών επιστημών. Μια εισαγωγή*, προλ. Ε. Τσακαλώτος, Κριτική, Αθήνα 2005
- Keynes, John Maynard, *Essays in Persuasion*, στο J.M. Keynes, *The collected writings of John Maynard Keynes*, τμ. IX, St. Martin's Press for the Royal Economic Society: Macmillan, Λονδίνο 1972
- Γκίβαλος, Μενέλαος, *Επιστήμη, Γνώση και Μέθοδος*, β' εκδ., Νήσος, Αθήνα 2006
- Kuhn, Thomas S., *Η δομή των επιστημονικών επαναστάσεων*, επιμ. Β. Κάλφας, μτφρ. Γ. Γεωργακόπουλος, Σύγχρονα Θέματα, Θεσσαλονίκη 1981
- Marx, Karl, *Capital: A Critique of Political Economy*, I-III, εισαγωγή Ernest Mandel, Harmondsworth: Penguin, 1976, 1978, 1981
- Marx, Karl, *Βασικές γραμμές της κριτικής της πολιτικής οικονομίας*, μετ. Δ. Διβάρης, Στοχαστής, Αθήνα 1989
- Marx, Karl, *Κριτική της εγγεληνής φιλοσοφίας του κράτους και του δικαίου*, μτφρ. Μπ. Λυκούδης, Παπαζήσης, Αθήνα 1978
- Marx, Karl / Engels, Friedrich, *Η γερμανική ιδεολογία*, μτφρ. Κ. Φιλίνη, Gutenberg, Αθήνα 1997
- Menger, Carl, *Investigations into the Method of the Social Sciences with Special Reference to Economics*, επιμ. P. Schneider, New York: New York University Press, 1985
- Rawls, John, *Θεωρία Δικαιοσύνης*, μετ. Φ. Βασιλογιαννάκης κ.α., Πόλις, Αθήνα 2001
- Sandel, Michael, *Liberalism and the Limits of Justice*, Cambridge University Press, Cambridge, New York 1998 (ελλ.: μετ. Μολύβας)
- Smith, Adam, *The Wealth of Nations*, I-II, επιμ. R.H. Campbell και A.S. Skinner, Oxford: Clarendon Press, 1976
- Smith, Adam, *The Theory of Moral Sentiments*, επιμ. Knud Haakonssen, Cambridge: Cambridge University Press, 2002
- Taylor, Charles, *Philosophy and the human sciences* (Philosophical Papers, 2), Cambridge University Press, Cambridge, New York 1985
- Taylor, Charles, *Sources of the Self*, Harvard University Press, Cambridge, Mass. 1989
- Taylor, Charles, *Πολυπολιτισμικότητα*, μετ. Φ. Παιονίδης, Πόλις, Αθήνα 1999
- Weber, Max, *Η μεθοδολογία των κοινωνικών επιστημών*, προλ.-εισ.-μεταφρ. Μ.Γ. Κυπραίου, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα χχ
- Weber, Max, *Economy and Society*, I-II, επιμ. Gunter, Roth και Claus, Wittich, Berkeley: University of California Press, 1979